

УДК 373.3.016:80]:316.77:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.30>

Т. М. ДУКА

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дітей

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

м. Умань, Черкаська область, Україна

Електронна пошта: tanya_kucher75@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-8186-0044>

О. В. РЯБОШАПКА

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дітей,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

Електронна пошта: lifeisgood81@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-6328-6304>

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розкрито зміст і структуру комунікативної компетентності молодшого школяра. З'ясовано, що сутність поняття «комунікація» є фундаментальною ознакою людської культури, яка полягає в інтенсивному взаємодіюванні людей на основі обміну різного виду інформацією. Поняття «комунікативність» розглядається як мотивованість будь-якої дії особистості, здійснення її з власної ініціативи, а не під впливом зовнішнього стимулювання. Комунікативні уміння – це здатність встановлювати й підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи власні здібності, необхідні для ефективної комунікативної дії під час міжособистісного спілкування. Визначено, що комунікативна компетентність передбачає не тільки оволодіння необхідною кількістю мовних і мовленнєвих знань, а й формування умінь практичного використання мови в процесі мовленнєвої діяльності. Здійснено спробу обґрунтування доцільності формування комунікативної компетентності учнів початкової школи, враховуючи, що молодший шкільний вік надзвичайно сприятливий для оволодіння комунікативними уміннями й навичками. Проаналізовано основні аспекти нової типової освітньої програми мовно-літературної галузі, в якій окреслено нові цілі навчання та його компетентнісні результати. Схарактеризовано дидактико-методичний супровід формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в процесі навчання української мови. Узагальнено, що комунікативно спрямоване навчання української мови вимагає урізноманітнення форм організації навчальної діяльності. Зокрема, обґрунтовано використання інтерактивних та ігрових технологій із метою формування комунікативних умінь у дітей молодшого шкільного віку з урахуванням сучасних методологічних і психолого-педагогічних вимог. Установлено, що інтерактивні форми навчання передбачають організацію комфортних умов для навчання, під час якого використовуються моделі життєвих ситуацій, рольові ігри й методи, котрі дають змогу створювати ситуації пошуку й передбачають, що в процесі навчання діти молодшого шкільного віку й педагог перебувають у режимі бесіди, діалогу між собою.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, комунікативність, комунікативна компетентність, діти молодшого шкільного віку, інтерактивні технології.

Постановка проблеми. Сучасна освіта як важливий чинник становлення й розвитку особистості є невід'ємною частиною соціокультурного середовища, щоденно зазнає змін, які диктуються запитами як з боку особистості так і з боку суспільства. Тому всі ланки освіти відчують потребу оновлення, що досить яскраво відобразилося у початковій школі.

Отже, Концепція Нової української школи (далі – НУШ) визначає нові соціальні вимоги до формування життєво важливих якостей особистості. Відповідно даного документа: «дитині недостатньо дати лише знання. Важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності,

потрібні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці» [Пономарьова 2020 : 23].

Відповідно до «Рекомендації Європарламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», «ключовими компетентностями вважаються ті, які кожна людина потребує для особистої реалізації, розвитку, вияву активної громадянської позиції, соціалізації та працевлаштування і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді в суспільстві» [Пономарьова 2020 : 28].

Поняття «компетентність» розуміємо, як здатність застосовувати набуті знання, вміння, способи діяльності, певний досвід в життєвих ситуаціях з метою розв'язання життєво важливих завдань чи проблем [Пономарьова 2020 : 28].

Концепцією НУШ та Державним стандартом початкової освіти визначено ключові компетентності, на формування яких спрямовано освітній процес у початковій школі. Серед ключових «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [Пономарьова 2020 : 17].

У типовій освітній програмі мовно-літературної галузі (О. Савченко), визначено мету, завдання, очікувані результати здобувачів освіти та зміст навчання, який забезпечує досягнення зазначених результатів. Зокрема, «метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [Типова : 39].

Відповідно до зазначених мети і завдань у початковому курсі мовно-літературної освіти виділено такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово»,

«Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища».

Слід зазначити, що формуванню комунікативної компетентності відводиться чільне місце серед інших. Змістова лінія «Взаємодіємо усно» спрямована на «формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей» [Початкова 2018 : 10].

Аналіз попередніх досліджень. На думку науковців компетентність є особистісним утворенням, яке виявляється в процесі активних самостійних дій людини. Наше дослідження присвячене формуванню комунікативної компетентності учнів початкової школи. Тому нам важливо з'ясувати сутність поняття комунікативна компетентність.

На даний час існують різні визначення комунікативної компетентності. Окремі вчені (Ю. Жуков, І. Гудзик, А. Хуторський та ін.) характеризують її як здатність правильно орієнтуватися в міжособистісному спілкуванні і відносно вільно брати участь у ньому. Ця здатність досягається за допомогою лінгвістичних знань, а також врахування традицій і звичаїв суспільства. Комунікативна компетентність в рідномовному середовищі набувається в процесі соціалізації дитини.

Ю. Жуков розглядає комунікативну компетентність як «здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певна сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, взаєморозуміння між його учасниками» [Жуков 1998 : 28]. На думку І. Гудзик, комунікативна компетентність виявляється «у здатності успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації. Формуючи комунікативну компетентність, шкільне навчання мови має розвивати уміння розуміти не тільки зміст, але й основну думку усних і письмових текстів; навчати створенню повноцінних у комунікативному відношенні висловлень, які виражають і знання того, хто говорить (пише) про предмет мовлення, і його думки, почуття, наміри та свідчать про

уміння налагоджувати взаємодію з оточуючими, будуючи відповідним чином свої висловлення» [Гудзик 2007 : 47].

На думку А. Хуторського до змісту комунікативної компетенції необхідно відносити: уміння презентувати себе та свій клас, школу (країну); уміння виступити з усним повідомленням, ставити запитання, коректно вести діалог; володіння мовною компетенцією; володіння способами співпраці в групах, прийомами дій у ситуаціях спілкування; уміння шукати і знаходити компроміси; володіння позитивними навичками спілкування в полікультурному, поліетнічному і багатоконфесійному суспільстві [Хуторський 2004 : 63–74].

За Ю. Вторніковою комунікативна компетентність складається з таких складників: орієнтування в різноманітних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях та життєвому досвіді індивіда; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших; готовність і вміння встановлювати контакти з людьми; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій; знання, уміння і навички конструктивного спілкування; внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [Вторнікова 2011 : 88–94].

Узагальнюючи вищезазначене, комунікативна компетентність передбачає не тільки оволодіння необхідною кількістю мовних і мовленнєвих знань, а й формування умінь практичного використання мови у процесі мовленнєвої діяльності. Крім того, комунікативна компетентність відображає рівень майстерності людини у спілкуванні з іншими людьми і базується на психологічних знаннях про себе та інших, а також на здатності обирати стратегію спілкування і застосовувати комплекс відповідних умінь.

Отже, комунікативна компетентність, є характеристикою особистості, її здатністю, яка виявляється в поведінці, діяльності, що забезпечує вирішення практичних життєвих комунікативних ситуацій.

Тому **мета статті** полягає у висвітленні різноманітних форм роботи у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетентність молодшого школяра виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях. [Пономарьова 2020 : 10].

Слід враховувати, що ефективність формування комунікативної компетентності значною мірою залежить від врахування психологічного розвитку та розумових здібностей учнів кожного вікового мікроперіоду. Варто брати до уваги, що в учнів 1-2 класів сприймання переважно мимовільне, фрагментарне. Вони не помічають суті за деталями, називають другорядні ознаки замість головних, часто змішують схожі, близькі, але не тотожні предмети та їх властивості. Проте характеризується яскравістю, гостротою та готовністю до отримання нових вражень. Тому під час формування комунікативної компетентності варто пам'ятати, що переважає наочно-образна форма пам'яті. Учні 1-2 класів швидше запам'ятовують конкретні відомості, події, предмети, факти, ніж словесний матеріал. У їхній пам'яті краще зберігається те, що задіяне в процесі активної навчальної діяльності, з чим пов'язані їхні інтереси та потреби [Пономарьова 2020 : 12].

Відтак, в 3-4 класах, тобто під час другого вікового мікроперіоду, сприймання учнів з переважно мимовільного, фрагментарного, слабо диференційованого поступово стає більш керованим, цілеспрямованим. Діти вчать порівнювати схожі об'єкти, виділяти їх головні, істотні ознаки. Відповідно до зазначених особливостей розвитку сприймання учні 3-4 класів набагато краще, в порівнянні з 1-2 класом: усвідомлюють фактичний матеріал текстів, можуть виділити найсуттєвіші особливості об'єктів, порівняти, зіставити їх. Домінування мимовільної уваги учнів, спрямованої на нові, яскраві, несподівані та захоплюючі об'єкти, зменшується в 3-4 класах на користь довільної за умови створення такої атмосфери для цілеспрямованої діяльності, за якої школярі привчаються керуватися самостійно поставленою метою. Розвиток довільної уваги іде від керування цілями, поставле-

ними перед дітьми дорослими, до реалізації самостійно сформульованих цілей, від постійного контролю з боку вчителя до самоконтролю [Пономарьова 2020 : 13].

На завершення молодшого шкільного віку з розвитком логічної і комунікативної функцій мовлення, з виробленням його довільності і рефлексії формується вміння логічно і зв'язно будувати власні висловлювання. Паралельно з розповідним та описовим типами мовлення з'являється розмірковування з висловлюванням і доведенням власної думки [Пономарьова 2020 : 14].

Важливим етапом у розвитку молодшого школяра є формування соціального мовлення, яке передбачає повідомлення чогось важливого іншим людям. Як зазначав Ж. Піаже, «соціальне мовлення виникає на противагу егоцентричному, притаманному дітям дошкільного віку, яке виглядає як розмова з самим собою в присутності інших і не розраховане на спілкування з іншими людьми» [Пономарьова 2020 : 30].

Одним із пріоритетних завдань компетентнісного навчання в сучасній початковій школі є створення необхідних умов для особистісного розвитку, формування активної позиції кожної дитини. Набуття учнями комунікативної компетентності є успішним, якщо в освітньому процесі використовуються інтерактивні форми і методи роботи [Primary : 311].

Поняття «інтерактивний» (англ. interact), означає «перебувати у взаємодії, спілкуватися». Тому, інтерактивне навчання передбачає «організацію освітнього процесу таким чином, щоб практично всі учні були задіяні в процесі пізнання, розуміли і рефлексували з приводу того, що вони знають, уміють і думають. До інтерактивних належать форми і методи навчання, які спонукають дітей до активної мисленнєвої та практичної діяльності у процесі опанування навчального матеріалу» [Пономарьова 2020 : 19].

Найвідоміші інтерактивні форми та технології, які використовуються в початковій школі: рольові ігри, проекти, змагання, конкурси тощо. Також широко застосовуються прийоми інтерактивного навчання в традиційних формах навчальної діяльності – робота в парах, малих групах, «мозковий штурм», «мікрофон», «незакінчене речення» та ін.

Наведемо найрозповсюдженіші приклади інтерактивних форм роботи та застосування їх у процесі навчання української мови у практиці початкової школи.

Нині метод проектів частіше визначається як варіант технології проблемного навчання, який є комплексним методом, що індивідуалізує освітній процес та дає змогу дитині виявити самостійність у плануванні та контролі своєї діяльності [Денисюк; Рябошапка; 2019 : 77].

Навчальні проекти в останні роки широко використовуються в освітньому процесі, серед яких доречними є мовні (лінгвістичні). Такі проекти, спрямовані на оволодіння мовним матеріалом, формування певних мовленнєвих навичок та вмінь, лінгвістичні, спрямовані на вивчення мовних особливостей, мовних реалій, фольклору; філологічні, що передбачають вивчення етимології слів, літературні дослідження, дослідження історико-фольклорних проблем [Рябова; Кравченко; 2013 : 32].

В навчальній роботі, з метою формування комунікативної компетентності доречно застосувати «технологію кооперативного навчання (робота в групах)». Так, наприклад, під час ознайомлення з дитячими роками Т.Шевченка (3 кл.) дітей можна розділити на групи: «Біографи», «Дослідники», «Поети», «Всезнайки». Групі «Біографи» попередньо дається завдання зібрати матеріал про дитинство поета та потім познайомити з інформацією весь клас, група «Дослідники», за допомогою словників ознайомлює однокласників з незнайомими словами, третя група «Поети» – декламують улюблені вірші відомого письменника, четверта група «Всезнайки» – готує кросворд про життя та творчий шлях Т. Шевченка [Рябова; Кравченко; 2013 : 78].

У випадках, коли учням необхідно виконувати певні спостереження, з'ясувати властивості тих чи інших предметів, використовуються завдання чи питання пошукового характеру [Денисюк; Рябошапка; 2019 : 39].

Для розвитку навичок спілкування в групі та формування вмінь вести дискусію ефективною є технологія «Два-чотири-всі разом». Допомагає в вправленні висловлювання та вмінні слухати чужі погляди, аргументи, характеристики речей, ознайомлення з різними підходами.

В процесі роботи учням спочатку ставиться запитання для обговорення, дискусії або аналізу гіпотетичної ситуації. Після пояснення питання або фактів, наведених в ситуації, дається 1-2 хв для продумання можливих відповідей або рішень індивідуально. Після чого, діти об'єднуються у пари, з метою взаємообговорення своїх ідей. Час висловлення та на спільне обговорення обумовлюється. Пари обов'язково мають дійти згоди щодо відповіді або рішення.

Наступний етап роботи – це об'єднання пар в четвірки, з попереднім обговоренням досягнутих рішень щодо поставленої проблеми. Як і в парах, прийняття спільного рішення обов'язкове (залежно від кількості дітей у класі можна об'єднати четвірки в більші групи чи перейти до колективного обговорення проблеми) [Дівакова 2012 : 22].

Для одночасного включення всіх учасників з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань в активну роботу такий варіант навчання найбільш ефективний.

Така технологія застосовується з метою обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій; для збирання інформації з певної теми; для інтенсивної перевірки обсягу і глибини наявних знань; для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

Робота організується наступним чином: діти стають у два кола. Діти, що стоять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому – обличчям до центру. Таким чином, кожен стоїть навпроти іншого. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухливе: за сигналом ведучого всі його учасники пересуваються вправо і опиняються перед новим партнером. Необхідно пройти все коло, виконуючи поставлене завдання. Слід наголосити, що у першому варіанті організації такої діяльності учасники внутрішнього кола є прихильниками однієї точки зору, а зовнішнього – протилежної. Спочатку йде обмін думками. За сигналом ведучого відбувається зміна партнерів, дискусія продовжується, однак діти намагаються підібрати нові контраргументи.

Під час «роботи в парах» діти отримують можливість говорити, висловлюватися, обмінятися ідеями і лише потім озвучити свої думки перед класом. Технологія розвиває навички спілкування, вміння висловлюватися, кри-

тично мислити, переконувати, вести дискусію. Доречно запропонувати взяти інтерв'ю та визначити ставлення партнера до заданого питання [Дівакова 2012 : 20].

Досить цікавою для дітей є технологія «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу». В ході якої група з 3-5 осіб веде дискусію за обраною темою в присутності аудиторії. Глядачі вступають в обговорення пізніше: вони висловлюють свою думку або задають питання учасникам бесіди.

«Ток-шоу» дає можливість чітко висловити різні точки зору за заданою темою, але для цього основні учасники обговорення повинні бути добре підготовлені. У всіх рівні умови – 3-5 хвилин. Ведучий повинен слідкувати, щоб учасники не відхилялись від заданої теми. Під час проведення дискусії ведучий визначає тему, запрошує основних учасників, виробляє основні правила проведення дискусії, регламент виступів. Учасників дискусії потрібно розсадити так, щоб «глядачі» були навколо стола «основних діючих осіб».

Початок дискусії розпочинає ведучий: представляє основних учасників і оголошує тему. Першими виступають основні учасники, після чого ведучий запрошує «глядачів» прийняти участь у обговоренні. По закінченню дискусії ведучий підводить підсумки, дає короткий аналіз висловлювань основних учасників [Дівакова 2012 : 32].

Упродовж всього життя кожна людина безпосередньо взаємодіє та спілкується з іншими людьми. Таке спілкування може відбуватися в певних соціальних групах. І від того, як себе почуває людина під час спілкування, може залежати її розвиток як особистості.

Під час спілкування, відбувається не тільки обмін інформацією між людьми, а й звернення до інших з проханням, запитанням чи вимогою, вплив на співрозмовника, бажання отримання потрібної відповіді чи виконання доручення, тобто «спілкуючись, кожна людина намагається так побудувати свою поведінку, щоб вона відповідала рольовим очікуванням партнерів» [Ігрові 2010 : 4].

Висновки. Таким чином, комунікативна компетентність виявляється не тільки в умінні правильно зрозуміти отриману інформацію, висловити свою думку, але й у здатності оці-

нити ситуацію спілкування, успішно використовувати мовні засоби заради успіху в спільній діяльності, для досягнення взаєморозуміння. Важлива роль у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів належить використанню компетентісно орієнтованих завдань, які передбачають засто-

сування мовних знань і мовленнєвих умінь у навчальних і життєвих ситуаціях.

Перспективи подальших наукових розвідок спрямовуватимуться на обґрунтування комплексу методів та засобів формування готовності майбутніх вихователів до музичного виховання дошкільників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць*. Полтава, 2011. С. 88–94.
2. Гудзик И. Ф. Компетентно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школах с украинским языком обучения). Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2007. 496 с.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 / Кабінет Міністрів України. *Дніпровська академія неперервної освіти* : вебсайт. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (дата звернення: 18.10.2021).
4. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растьянников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении. Москва, 1990. С. 28.
5. Ігрові технології навчання на уроках у початковій школі. Тернопіль-Харків : Видавництво «Ранок», 2010. 12 с.
6. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Авт.-упор. І. І. Дівакова. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 180 с.
7. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Львів, 2016. 34 с.
8. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
9. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. Москва : Педагогика – Пресс, 1994. 528 с.
10. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
11. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми. Київ : УОВЦ «Оріон», 2018. С. 10.
12. Проблемне навчання в новій українській школі: методичний посібник для студентів педагогічних коледжів / Укл. Т. К. Денисюк, О. В. Рябошапка. Умань : «Візаві», 2019. 112 с.
13. Рябова З. В., Кравченко Г. Ю. Метод проектів у розвитку якості початкової освіти. Харків : Видавництво «Ранок», 2013. 144 с.
14. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник Київ : Грамота, 2012. 504 с.
15. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. Взаємодіємо усно. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/programy-1-4-klas/nush> (дата звернення: 18.10.2021).
16. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. Санкт-Петербург : Питер, 2004. С. 63–74.
17. Primary school teacher's social competence in the postgraduate education / O. Varetska, O. Nikulochkina, O. Tonne, A. Kuzminskyi, O. Bida, V. Vdovenko. *Revista Românească pentru Educatie Multidimensionala*. 2019. Volume 11. No 4 Supl. P. 309–327. DOI: 10.18662/rrem/192.

REFERENCES

1. Vtornikova, Yu.S. (2011). Komunikatyvna kompetentnist u strukturi kliuchovykh kompetentnostei hromadian Yevropy. [Communicative competence in the structure of key competences of European citizens]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti: Zbirnyk naukovykh prats*. Poltava, pp. 88–94. [in Ukrainian].
2. Hudzyk, Y.F. (2007). Kompetentnosno oryentyrovannoe obuchenye russkomu yazyku v nachalnykh klassakh (v shkolakh s ukraynskym yazykom obuchenya) [Competence-oriented teaching of Russian in primary school (in schools with Ukrainian as the language of instruction)]. Chernivtsi: Vydavnychiy dim "Bukrek". 496 p. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity [State standard of primary general education]. Retrieved from: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (accessed: 18.10.2021). [in Ukrainian].
4. Zhukov, Yu.M., Petrovskaia, L.A., Rastiannykov, P.V. (1990). Dyahnostyka y razvytye kompetentnosti v obshchenyy [Diagnosis and development of competence in communication]. Moskva, 28 p. [in Russian].
5. Ihrovi tekhnolohii navchannia na urokakh u pochatkovii shkoli [Game learning technologies in primary school lessons] (2010). Ternopil-Kharkiv: Vydavnytstvo "Ranok", 12 p.

6. Interaktyvni tekhnolohii navchannia u pochatkovykh klasakh [Interactive learning technologies in primary school] (2012). eds. I.I. Divakova. Ternopil: Mandrivets, 180 p.
7. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi osvity [Conceptual principles of secondary education reform] (2016). Lviv, 34 p.
8. Nova ukrainska shkola: osnovy Standartu osvity [New Ukrainian school: basics of the Education Standard]. (2016). Lviv, 64 p.
9. Pyazhe, Zh. (1994). Rech y myshlenye rebenka [Speech and thinking of the child]. Moskva: Pedahohyka – Press, 528 p. [in Russian].
10. Ponomarova, K.I. (2020). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkolariv u protsesi navchannia ukrainskoi movy [Formation of communicative competence of junior schoolchildren in the process of learning the Ukrainian language]: metodychni posibnyk. Kyiv: KONVI PRINT. 88 p. [in Ukrainian].
11. Pochatkova osvita (2018) Metodychni rekomendatsii shchodo vykorystannia v osvitnomu protsesi Typovoi osvitnoi prohramy [Primary education: Methodical recommendations for the use of the Standard educational program in the educational process]. Kyiv: UOVTS “Orion”, 10 p. [in Ukrainian].
12. Problemne navchannia v novii ukrainskii shkoli [Problem-based learning in the new Ukrainian school]: metodychni posibnyk dlia stud. pedahohichnykh koledzhiv (2019) / Ukl. T.K. Denysiuk, O.V. Riaboshapka. Uman “Vizavi”, 112 p. [in Ukrainian].
13. Riabova, Z.V., Kravchenko, H.Yu. (2013) Metod proektiv u rozvytku yakosti pochatkovoї osvity [The method of projects in the development of the quality of primary education]. Kharkiv: Vydavnytstvo “Ranok”, 144 p. [in Ukrainian].
14. Savchenko, O.Ya. (2012) Dydaktyka pochatkovoї osvity [Didactics of primary education]: pidruchnyk Kyiv: Hramota, 504 p. [in Ukrainian].
15. Typova osvitnia prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Vzaiemodiemo usno [Typical educational program for general secondary education institutions Interact orally]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua › programy-1-4-klas › nush> (accessed 18.10.2021). [in Ukrainian].
16. Khutorskoi, A.V. (2004) Praktykum po dydaktyke y sovremennym metodykam obuchenia [Workshop on didactics and modern teaching methods]. Sankt-Peterburh: Pyter, pp. 63–74.
17. Primary school teacher’s social competence in the postgraduate education (2019). O. Varetska, O. Nikulochkina, O. Tonne, A. Kuzminskyi, O. Bida, V. Vdovenko // Revista Românească pentru Educatie Multidimensionala., Volume 11, No 4 Supl. pp. 309–327. DOI: 10.18662/rrem/192.

T. M. DUKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Cherkasy region, Ukraine
E-mail: tanya_kucher75@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-8186-0044>*

O. V. RIABOSHAPKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Cherkasy region, Ukraine
E-mail: lifeisgood81@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-6328-6304>*

WAYS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN LESSONS OF LANGUAGE AND LITERARY EDUCATION

The article reveals the content and structure of communicative competence of junior schoolchildren. It was found that the essence of the concept of “communication” is a fundamental feature of human culture, which is the intensive interaction of people through the exchange of various types of information. The concept of “communicativeness” is seen as the motivation of any action of the individual, its implementation on its own initiative, and not under the influence

of external stimuli. Communication skills are the ability to establish and maintain contacts with other people, using their own abilities necessary for effective communicative action during interpersonal communication. It is determined that communicative competence involves not only mastering the required amount of language and speech knowledge, but also the formation of skills of practical use of language in the process of speech activity. An attempt has been made to substantiate the advisability of forming the communicative competence of primary school students, given that the younger school age is extremely favorable for the acquisition of communicative skills and abilities. The main aspects of the new standard educational program of the language and literature field are analyzed, in which the new goals of education and its competence results are outlined. Didactic-methodical support of formation of communicative competence of primary school students in the process of learning the Ukrainian language is characterized. It is generalized that communicatively oriented teaching of the Ukrainian language requires a variety of forms of organization of educational activities. In particular, the use of interactive and game technologies is substantiated, with the purpose of formation of communicative skills in children of primary school age, taking into account modern methodological and psychological-pedagogical requirements. It is established that interactive forms of learning involve the organization of comfortable learning conditions, which use models of life situations, role-playing games and methods that allow to create search situations and assume that in the learning process primary school children and teachers are in conversation, dialogue between them.

Key words: speech activity, communicativeness, communicative competence, children of primary school age, interactive technologies.